Vefsnlaks AS
Org. Nr. 963 890 184

Tlf. 047 41243001
Mail: vefsnlaksas@outlook.com

Mosjøen, 13.10.2026

Vefsnlaks AS ble i 1991 etablert av den lokale forvaltning i Vefsnaregionen (Grane, Hattfjelldal og Vefsn) med det formål å bevare og utvikle lakse- og sjøørretstammene i de anadrome vassdragene i regionen.

Høringsuttalelsen fremmes av Vefsnlaks AS. Elvene i vår region representerer et av Norges viktigste oppvekstområder for den rødlistede atlantiske laksestammen og for den truede sjøørreten. Våre tre hovedvassdrag (Vefsna, Fusta og Drevja) har drøyt 65 % av produksjonspotensialet for atlantisk laks i Nordland. Vefsna er et nasjonalt laksevassdrag, og Vefsnfjorden er en nasjonal laksefjord.

HØRINGSINNSPILL
Ny stortingsmelding om villaks, sjøørret og sjørøye
Til: Klima- og miljødepartementet
Saksnummer: 26/4470
Fra: Vefsnlaks AS
Dato: 13.10.2026

1. Sammendrag og hovedbudskap

Norge har et særlig internasjonalt ansvar for å bevare den atlantiske villaksen og et betydelig ansvar for å sikre livskraftige bestander av sjøørret og sjørøye. Disse artene representerer store naturverdier, genetisk mangfold, økologiske funksjoner, kulturtradisjoner og grunnlag for lokal verdiskaping.

Situasjonen for de ville laksefiskbestandene er alvorlig. Villaksen er på et historisk lavt nivå, samtidig som mange sjøørret- og sjørøyebestander er under betydelig press. Flere av de viktigste menneskeskapte påvirkningene har vært kjent i flere tiår.

Allerede i NOU 1999:9, «*Til laks åt alle kan ingen gjera?*», identifiserte Villaksutvalget en rekke av de utfordringene som fortsatt preger forvaltningen:

- Påvirkning fra akvakultur
- Tap og forringelse av leveområder
- Mangelfull samordning mellom sektorer
- Behov for bedre bestandsovervåking og nødvendigheten av å bevare lokalt tilpassede bestander.

Mer enn 25 år Etter Villaksutvalgets arbeid er mange av disse utfordringene fortsatt ikke tilfredsstillende løst.

Et viktig resultat etter Villaksutvalgets utredning, var etableringen av kvalitetsnormen for ville bestander av atlantisk laks som kom i 2013.

Den nye stortingsmeldingen bør gjøre oppfølgingen av kvalitetsnormen til et sentralt virkemiddel i arbeidet med å gjenoppbygge villaksbestandene. Dette forutsetter at klassifiseringene ikke bare brukes til å beskrive bestandstilstanden, men også som grunnlag for konkrete, sektorovergripende tiltak når kvalitetsmålet ikke er nådd.

Den nye stortingsmeldingen må representere et tydelig skifte fra problembeskrivelse til forpliktende gjennomføring.

Vårt hovedbudskap er at hensynet til livskraftige ville bestander må være styrende for forvaltningen av vassdrag, fjorder og kystområder.

Vi anbefaler at stortingsmeldingen:

1. Etablerer biologisk begrunnede og etterprøvbare mål for bestandene av villaks, sjøørret og sjørøye.
2. Reduserer menneskeskapte påvirkninger ved kilden, med særlig vekt på akvakultur, vassdragsinngrep og habitatforringelse.
3. Sikrer at sjøørret og sjørøye omfattes av relevante miljøkrav, overvåking og forvaltningsmål.
4. Etablerer forpliktende samarbeid og tydelig ansvarsfordeling mellom berørte sektormyndigheter.
5. Iverksetter et nasjonalt program for restaurering og beskyttelse av viktige leveområder, og for restaurering av laksetrapper og andre oppgangshindre.
6. Styrker kunnskapsgrunnlaget, særlig for sjøørret og sjørøye.
7. Sikrer bærekraftig beskatning uten at fiskere og rettighetshavere alene må bære konsekvensene av miljøpåvirkning fra andre sektorer.
8. Følger opp anbefalingene fra NOU 1999:9 gjennom en systematisk evaluering av gjennomføring og måloppnåelse.
9. Legger fram en finansiert handlingsplan med tidsfrister, sektoransvar og målbare resultater fram mot 2030 og 2035.

Høringsuttalelsen viser også at Norge allerede har et omfattende rammeverk for bevaring og miljøforbedring

Grunnlag	
NOU 1999:9	Historiske anbefalinger om helhetlig og bestandsrettet forvaltning
Kvalitetsnormen for villaks	Nasjonalt kvalitetsmål for den enkelte villaksbestand
NASCO	Internasjonalt samarbeid, konvensjonsforpliktelser og felles bevaringsprinsipper
Vanndirektivet og vannforskriften	Rettslige miljømål, forringelsesforbud, vannforvaltningsplaner og tiltaksprogrammer

Stortingsmeldingen bør beskrive hvordan disse virkemidlene skal samordnes og gjennomføres, ikke bare etablere nye overordnede mål.

2. Bestandsstatus og kunnskapsgrunnlag

Vitenskapelig råd for lakseforvaltning har over år dokumentert en nedadgående trend for anadrom laksefisk, og senest i sin statusrapport for 2026 dokumentert at norske villaksbestander fortsatt befinner seg på et historisk lavt nivå.

Den langsiktige tilbakegangen må forstås i lys av både redusert sjøoverlevelse og menneskeskapte påvirkninger.

Havforskningsinstituttets risikorapport for 2026 viser samtidig at lakselus fortsatt representerer en betydelig miljøutfordring. Risikoen for negative effekter på sjøørret ble vurdert som høy i ni produksjonsområder. Sjørøye inngår i vurderingene i de nordlige produksjonsområdene der arten forekommer.

Dette understreker at situasjonen ikke kan vurderes ut fra villaks alene. Sjøørret og sjørøye har andre vandringsmønstre og en annen eksponering for påvirkninger i fjord- og kystområdene enn villaks. De kan derfor være særlig utsatt for langvarig lakseluseksponering. Bestandskunnskapen for sjøørret og sjørøye er samtidig mer ufullstendig enn for villaks. Dette må føre til økt kartlegging og overvåking, ikke til svakere beskyttelse.

Stortingsmeldingen bør fastslå at manglende kunnskap ikke kan brukes som begrunnelse for å utsette forebyggende tiltak, i tilfeller hvor det foreligger dokumentert risiko for vesentlig miljøskade.

3. Erfaringene fra NOU 1999:9 må legges til grunn

NOU 1999:9«*Til laks åt alle kan ingen gjera?»*, representerte et omfattende og prinsipielt viktig arbeid med å identifisere årsakene til tilbakegangen i norske villaksbestander og foreslå strategier for å bedre situasjonen.

Utvalget la vekt på at bestandene måtte forvaltes helhetlig, og at tiltak måtte rettes mot både gamle og nye menneskeskapte påvirkninger.

Utredningen identifiserte særlig behovet for:

- Bedre beskyttelse av viktige laksevassdrag og fjordområder
- Redusert påvirkning fra rømt oppdrettslaks og lakselus
- Bevaring av genetisk mangfold og lokale bestandstilpasninger
- Styrket samarbeid mellom sektormyndigheter
- Bedre forskning, overvåking og kunnskapsbasert forvaltning
- Sikring og forbedring av gyte- og oppvekstområder
- Bærekraftig beskatning og sterkere lokal forvaltning

.

Flere anbefalinger er senere fulgt opp, blant annet gjennom etableringen av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder, videreutvikling av bestandsovervåking og innføring av kvalitetsnorm for ville laksebestander.

Det er likevel nødvendig å skille mellom at tiltak er innført, og at tiltakene faktisk har gitt tilstrekkelig biologisk effekt.

Dagens bestandssituasjon viser at samlet innsats fortsatt ikke har vært tilstrekkelig til å sikre en tilfredsstillende utvikling.

Vi anbefaler derfor at regjeringen gjennomfører en systematisk evaluering av oppfølgingen av NOU 1999:9.

Evalueringen bør avklare:

- Hvilke anbefalinger som er gjennomført
- Hvilke anbefalinger som bare delvis er fulgt opp
- Hvilke tiltak som har gitt dokumenterte biologiske forbedringer
- Hvilke utfordringer som fortsatt består
- Om dagens virkemidler er tilstrekkelige til å nå nasjonale miljømål
- Hvilke ytterligere tiltak som er nødvendige

En slik gjennomgang vil gi et viktig grunnlag for å unngå at den nye stortingsmeldingen gjentar tidligere målsettinger uten å sikre gjennomføring.

3.1 Kvalitetsnormen for villaks må få større betydning i praktisk forvaltning

Kvalitetsnormen for ville bestander av atlantisk laks ble vedtatt i 2013 med hjemmel i naturmangfoldloven § 13. Normen representerer en viktig videreutvikling av prinsippene om bestandsrettet og kunnskapsbasert forvaltning som ble framhevet i NOU 1999:9.

Kvalitetsnormen bygger på to delnormer: Gytebestandsmål og høstingspotensial, samt genetisk integritet. Den samlede klassifiseringen bestemmes av den svakeste delnormen. Dette innebærer at en bestand ikke nødvendigvis har god kvalitet selv om gytebestandsmålet er oppfylt, dersom høstingspotensialet er redusert eller den genetiske integriteten er svekket. Målet etter kvalitetsnormen er at den enkelte villaksbestand skal oppnå eller opprettholde minst god kvalitet så snart som mulig.

Kvalitetsnormen er retningsgivende for myndighetenes forvaltning. Den åpner også for nærmere angitte unntak fra kvalitetsmålet. Den gir derfor ikke i seg selv et absolutt forbud mot virksomhet som påvirker villaksbestandene. Det er likevel avgjørende at normen får større praktisk betydning. Dersom en bestand ikke oppnår god kvalitet, bør dette utløse en systematisk vurdering av årsakene, ansvarlige påvirkningsfaktorer og behovet for miljøforbedrende tiltak.

Vi anbefaler at stortingsmeldingen:

1. Fastslår at kvalitetsnormen skal være et sentralt styringsverktøy for å gjenoppbygge villaksbestandene.
2. Etablerer krav om systematisk vurdering av tiltaksbehov for bestander som ikke oppnår minst god kvalitet.
3. Sikrer at relevante sektormyndigheter vurderer sine bidrag til manglende måloppnåelse, og gjennomfører nødvendige tiltak innenfor sine ansvarsområder.
4. Krever at konsekvensene for kvalitetsnormens mål vurderes eksplisitt ved nye tillatelser, større inngrep og endringer i eksisterende virksomhet.
5. Styrker overvåking og klassifisering slik at endringer i bestandstilstand og tiltakseffekter kan dokumenteres.
6. Etablerer offentlig rapportering om hvilke bestander som oppnår kvalitetsmålet, hvilke som ikke gjør det, og hvilke tiltak som er gjennomført.

En slik oppfølging vil bidra til at kvalitetsnormen utvikles fra å være et viktig klassifiserings- og kunnskapsverktøy, til å få større betydning for konkrete forvaltningsbeslutninger.

3.2 Norges internasjonale forpliktelser gjennom NASCO

Norge er part i Konvensjonen om bevaring av laks i Nord-Atlanteren, som trådte i kraft i 1983 og etablerte North Atlantic Salmon Conservation Organization (NASCO). Gjennom NASCO har Norge sluttet seg til en rekke avtaler, resolusjoner og retningslinjer om føre-var-forvaltning, fiskeregulering, beskyttelse av leveområder og reduksjon av negative påvirkninger fra akvakultur.

NASCO vedtok i 1998 en felles tilnærming basert på føre-var-prinsippet. **Denne innebærer blant annet at manglende eller usikker vitenskapelig kunnskap, ikke skal brukes som begrunnelse for å utsette nødvendige bevarings- og forvaltningstiltak.** Det legges også vekt på å unngå irreversible endringer, bevare bestandenes produksjonsevne og iverksette korrigerende tiltak uten unødig opphold.

Dette er prinsipper som samsvarer med sentrale anbefalinger fra NOU 1999:9, og med formålet bak den norske kvalitetsnormen for villaks.

Vi anbefaler at den nye stortingsmeldingen inneholder en samlet gjennomgang av Norges forpliktelser og tilslutninger gjennom NASCO, og beskriver hvordan disse skal følges opp gjennom konkrete nasjonale miljømål, sektorvise tiltak og dokumentert bestandsforbedring.

Det bør også gjennomføres en vurdering av hvordan Norge har fulgt opp tidligere anbefalinger fra NASCO. I gjennomgangen av Norges gjennomføringsplan i 2023 identifiserte NASCOs vurderingsgruppe svakheter ved enkelte tiltak innen akvakultur og habitatforvaltning, herunder behov for betydelig revisjon av tiltaket knyttet til lakselus.

Den nye stortingsmeldingen bør redegjøre for hvordan slike tilbakemeldinger er fulgt opp, og hvordan framtidig rapportering skal sikre at prioriterte tiltak gir dokumenterbare miljøforbedringer.

3.3 Vanndirektivet og vannforskriften som grunnlag for helhetlig forvaltning

EUs rammedirektiv for vann (2000/60/EF) er innlemmet i EØS-avtalen og gjennomført i norsk rett gjennom vannforskriften. Direktivet og forskriften gir Norge rettslige forpliktelser til å beskytte og forbedre miljøtilstanden i elver, innsjøer og kystvann.

Etter vannforskriften § 4 skal overflatevann beskyttes mot forringelse og forbedres og gjenopprettes med sikte på minst god økologisk og god kjemisk tilstand. For kunstige og sterkt modifiserte vannforekomster gjelder som hovedregel målet om minst godt økologisk potensial og god kjemisk tilstand, jf. § 5.

Vannforskriften gir dermed et viktig rettslig og forvaltningsmessig grunnlag for å beskytte leveområdene til villaks, sjøørret og sjørøye. Den omfatter også økologiske forhold som påvirker fiskebestandene, herunder vandringsmuligheter, vannføring, habitatkvalitet og forurensning.

Den nye stortingsmeldingen bør tydeliggjøre sammenhengen mellom miljømålene etter vannforskriften, kvalitetsnormen for villaks og Norges internasjonale forpliktelser gjennom NASCO.

Disse virkemidlene har ulike formål og rettslig status, men bør ses i sammenheng for å sikre en helhetlig og kunnskapsbasert forvaltning av anadrome laksefiskbestander.

Vi anbefaler at regjeringen beskriver hvordan vannforskriftens miljømål skal bidra til å opprettholde og gjenoppbygge livskraftige bestander, og hvordan manglende måloppnåelse skal følges opp gjennom konkrete tiltak fra ansvarlige sektormyndigheter.

4. Fra sektorvis forvaltning til felles bestandsansvar

Et sentralt poeng i NOU 1999:9 var at villaksens problemer ikke kunne løses gjennom fiskereguleringer alene.

Utvalget pekte på manglende samordning mellom ulike sektormyndigheter som en grunnleggende utfordring, og dette er fortsatt relevant.

Villaks, sjøørret og sjørøye påvirkes av beslutninger fra mange forskjellige sektorer, og hvis disse sektorene kun vurderer sine aktiviteter hver for seg og ikke samlet sett, kan resultatet bli at den samlede miljøbelastningen overstiger det bestandene tåler.

Den nye stortingsmeldingen bør derfor etablere et tydelig prinsipp om felles bestandsansvar.

Vi anbefaler:

- Felles nasjonale mål for bestandsutvikling og miljøtilstand
- Tydelig ansvarsfordeling mellom departementer og sektormyndigheter
- Forpliktende krav til vurdering av samlet belastning
- Samordnet overvåking og deling av miljødata
- Regelmessig rapportering om hver sektors bidrag til måloppnåelse
- Mulighet for korrigerende tiltak når miljømål ikke nås

Det må være en klar sammenheng mellom dokumentert miljøpåvirkning, og de forvaltningsmessige konsekvensene for ansvarlig sektor. Dette er nødvendig for at naturhensyn skal bli styrende rammer, og ikke bare ett av flere hensyn i sektorvise avveininger.

Kvalitetsnormen for villaks gir et særlig relevant utgangspunkt for å konkretisere sektoransvaret. Når en villaksbestand ikke oppnår minst god kvalitet, bør de dokumenterte påvirkningsfaktorene legges til grunn for en samordnet tiltaksplan. Det bør ikke være tilstrekkelig at én sektor viser til tiltak innenfor sitt ansvarsområde, dersom den samlede belastningen fortsatt hindrer måloppnåelse.

Regjeringen bør derfor tydeliggjøre hvordan kvalitetsnormen skal legges til grunn for samordning mellom miljø-, fiskeri-, energi- og arealmyndigheter. Stortingsmeldingen bør også beskrive hvordan manglende måloppnåelse skal følges opp når påvirkningene skyldes flere sektorer samtidig.

Vannforskriften forutsetter at miljømålene følges opp gjennom regionale vannforvaltningsplaner og tilhørende tiltaksprogrammer. Disse skal legge til rette for samordnet innsats fra myndigheter og sektorer som påvirker vannmiljøet.

Den nye stortingsmeldingen bør tydeliggjøre hvordan miljømålene i vannforvaltningsplanene skal legges til grunn ved beslutninger om akvakultur, vannkraft, arealbruk, samferdsel og andre aktiviteter som påvirker villaks, sjøørret og sjørøye.

Det bør etableres en tydelig kobling mellom vannforvaltningsplanenes tiltaksprogrammer og nasjonale mål for bestandsutvikling, slik at miljøtiltak prioriteres ut fra dokumenterte økologiske behov. Sektormyndighetene bør rapportere om gjennomføringen av tiltakene, og om disse har gitt forventede forbedringer i vannmiljøet og fiskenes leveområder.

5. Akvakulturens miljøpåvirkning må reduseres

Påvirkning fra akvakultur er blant de viktigste menneskeskapte truslene mot ville laksefiskbestander, noe som er meget godt dokumentert gjennom forskning over mange år. Lakselus og sykdommer i akvakulturanlegg kan medføre økt dødelighet, fysiologiske belastninger, redusert vekst og endret vandringsatferd for villaks, sjøørret og sjørøye.

For sjøørret og sjørøye kan høye lusebelastninger føre til at fisken avbryter sjøoppholdet og vender tidligere tilbake til ferskvann. Dette kan redusere næringsopptak, vekst og framtidig reproduksjon.

Havforskningsinstituttets risikorapport for 2026 viser at negative effekter av lakselus fortsatt utgjør en betydelig utfordring. I tillegg kommer risiko knyttet til rømming, genetisk innkrysning og spredning av sykdommer.

Allerede i NOU 1999:9 ble det understreket at rømt oppdrettslaks kunne true den genetiske egenarten til lokale villaksbestander. Utvalgets bekymring for framtidige konsekvenser av genetisk påvirkning understreker betydningen av langsiktig forebygging.

Vi anbefaler følgende tiltak:

a) Miljøgrenser basert på påvirkning på villfisk

Det bør etableres biologisk begrunnede grenser for hvor stor påvirkning fra akvakultur som kan aksepteres på ville bestander. Grensene må bygge på dokumentert og modellert miljøpåvirkning, ikke bare antall lakselus per oppdrettsfisk.

b) Likeverdig beskyttelse av sjøørret og sjørøye

Sjøørret og sjørøye må inngå som selvstendige hensyn i reguleringen av akvakulturens miljøpåvirkning. Deres livshistorie og langvarige opphold i fjord- og kystområder gjør det utilstrekkelig å basere miljøreguleringen på påvirkning på utvandrende laksesmolt alene.

c) Produksjonskapasitet må tilpasses miljøtilstanden

Produksjonskapasiteten må kunne reduseres der miljøbelastningen overstiger fastsatte tålegrenser. En eventuell tillatelse til vekst må forutsette dokumentasjon på at miljøpåvirkningen er innenfor akseptable rammer. Det er videre viktig at «føre var prinsippet» er godt vurdert før en eventuell tillatelse til vekst blir vurdert.

d) Forebyggende teknologi

Det bør stilles krav om overgang til produksjonsformer som dokumenterbart reduserer utslipp av lakselus, rømming og sykdomsrisiko. Overgangen til landbasert oppdrett og lukkede mærer må intensiveres, da disse tiltakene har dokumentert effekt på de ovenfor nevnte utfordringene. Kravene må være teknologinøytrale og baseres på faktisk miljøeffekt.

e) Genetisk integritet

Det må etableres tydelige mål for å bevare lokale villaksbestanders genetiske egenart. Overvåking av rømt oppdrettslaks og genetisk innkrysning må videreføres og styrkes.

f) Kvalitetsnormen må inngå i reguleringen av akvakulturens miljøpåvirkning

Kvalitetsnormens delnorm om genetisk integritet er særlig relevant for vurderingen av påvirkning fra rømt oppdrettslaks. Samtidig kan lakselus og andre påvirkninger fra akvakultur bidra til redusert sjøoverlevelse og dermed påvirke bestandens høstingspotensial. Stortingsmeldingen bør derfor tydeliggjøre hvordan kunnskap fra kvalitetsnormens klassifiseringer skal inngå i beslutninger om akvakulturens miljøpåvirkning, herunder vurdering av produksjonskapasitet, miljøkrav og behovet for ytterligere tiltak.
Når en bestand ikke oppnår kvalitetsmålet og akvakultur er identifisert som en vesentlig påvirkningsfaktor, bør dette få konkrete konsekvenser for reguleringen av den aktuelle påvirkningen. Det bør samtidig understrekes at oppfyllelse av gytebestandsmålet alene ikke er tilstrekkelig dokumentasjon på at påvirkningen fra akvakultur er miljømessig akseptabel.

g) Samordning med havbrukspolitikken

Regjeringen har varslet at konkrete tiltak mot lakselus og rømt oppdrettslaks skal følges opp gjennom havbrukspolitikken. Dette må ikke føre til at disse påvirkningene får en underordnet plass i stortingsmeldingen om villaks, sjøørret og sjørøye. Stortingsmeldingen må tydeliggjøre hvilke biologiske miljømål havbrukspolitikken skal bidra til å oppfylle, og hvordan måloppnåelsen skal dokumenteres.

h) Akvakulturens miljøpåvirkning i lys av NASCOs retningslinjer

NASCO har gjennom «Williamsburg-resolusjonen» og tilhørende retningslinjer etablert internasjonale prinsipper for å redusere negative påvirkninger fra akvakultur, herunder rømming av oppdrettslaks, genetiske interaksjoner, lakselus og sykdomsoverføring.
Et sentralt mål er å redusere rømming til et nivå så nær null som praktisk mulig, samt å minimere risikoen for at sykdommer og parasitter overføres fra oppdrett til ville laksebestander. Den nye stortingsmeldingen bør redegjøre for hvordan Norges regulering av akvakultur bidrar til å oppfylle disse internasjonalt vedtatte målsettingene.
Vi anbefaler at regjeringen konkretiserer hvordan NASCOs føre-var-prinsipper og retningslinjer skal legges til grunn for miljøkrav, risikovurderinger og korrigerende tiltak der påvirkningen på ville laksebestander er uakseptabel. Det bør særlig vurderes hvordan miljøkravene kan sikre at akvakulturens samlede påvirkning, ikke hindrer villaksbestandene i å oppnå minst god kvalitet etter den norske kvalitetsnormen.'

i) Vannforskriftens betydning for akvakulturens miljøpåvirkning

Vannforskriften omfatter også kystvann og er derfor relevant ved vurdering av akvakulturens påvirkning på miljøtilstanden i fjord- og kystområder. Påvirkning fra blant annet forurensning, rømt oppdrettsfisk og lakselus må vurderes innenfor de relevante delene av regelverket og det samlede kunnskapsgrunnlaget for vannforvaltningen. Den nye stortingsmeldingen bør tydeliggjøre hvordan miljømålene etter vannforskriften skal inngå i vurderingen av akvakulturens samlede miljøpåvirkning, og hvordan dette arbeidet skal samordnes med kvalitetsnormen for villaks og øvrige krav til beskyttelse av ville laksefiskbestander. Det bør også vurderes om dagens klassifiserings- og overvåkingssystemer i tilstrekkelig grad fanger opp relevante påvirkninger på sjøørret og sjørøye i fjord- og kystområdene.

6. Sjøørret og sjørøye må få en tydeligere plass i nasjonal forvaltning
Mens villaks har vært gjenstand for omfattende nasjonal overvåking og forvaltning, er kunnskapen om sjøørret- og sjørøyebestander mer begrenset.

Sjøørret og sjørøye har stor betydning for økosystemene, naturmangfoldet og lokal bruk av vassdrag og kystområder. Begge artene kan ha komplekse livshistorier, der deler av bestandene vandrer mellom ferskvann og sjø, mens andre individer kan oppholde seg hele livet i ferskvann. Dette stiller særlige krav til kartlegging og forvaltning.

Vi anbefaler at stortingsmeldingen:

1. Etablerer en nasjonal oversikt over status for sjøørret- og sjørøyebestander.
2. Utvikler arts- og bestandstilpassede indikatorer for miljøtilstand og bestandsutvikling.
3. Prioriterer overvåking av bestander i oppdrettspåvirkede fjorder.
4. Kartlegger viktige gytebekker, oppvekstområder og vandringskorridorer.
5. Styrker forskning på sjøopphold, vandringsatferd, sjøoverlevelse og reproduksjon.
6. Gir sjørøye særskilt oppmerksomhet i nordlige vassdrag og fjordområder.
7. Utvikler bedre kunnskapsgrunnlag for bærekraftig beskatning.

Det bør være et nasjonalt mål at alle tre arter omfattes av en forvaltning som bygger på dokumentert bestandsstatus og tydelige miljømål.

7. Restaurering og beskyttelse av leveområder
Gode leveområder i ferskvann er en grunnleggende forutsetning for livskraftige bestander. Vannkraftreguleringer, vandringshindre, kanalisering, bekkelukking, nedbygging av kantsoner og forurensning har redusert kvaliteten og tilgjengeligheten av gyte- og oppvekstområder i mange vassdrag.

NOU 1999:9 fremhevet betydningen av å bevare og forbedre laksens leveområder, og dette er fortsatt en sentral oppgave. Vi anbefaler at regjeringen etablerer et nasjonalt restaureringsprogram for anadrome vassdrag.

Programmet bør omfatte:

- Fjerning av unødvendige vandringshindre
- Utbedring av eksisterende laksetrapper, med spesielt fokus og prioritering av trappene i de nasjonale laksevassdragene
- Restaurering av gyteområder og skjul for ungfisk
- Gjenåpning av lukkede bekker
- Gjenoppretting av naturlig elvedynamikk
- Beskyttelse og reetablering av kantvegetasjon
- Forbedring av miljøforholdene i regulerte vassdrag
- Reduksjon av forurensning og partikkeltilførsler
- Sikring av viktige kaldtvannsområder

Sjøørretens bruk av små bekker og sidevassdrag må få særlig oppmerksomhet.
Mange slike leveområder er dårlig kartlagt og kan være utsatt for gradvis forringelse gjennom mindre, enkeltstående inngrep. Restaureringstiltak må prioriteres etter forventet biologisk effekt, og det må gjennomføres etterundersøkelser som dokumenterer resultatene.
Det er ikke tilstrekkelig å måle antall restaurerte kilometer eller gjennomførte prosjekter. Det avgjørende er om tiltakene gir økt naturlig produksjon og bedre bestandstilstand.

7.1 Oppfølging av NASCOs retningslinjer for leveområder

NASCO vedtok i 2026 oppdaterte retningslinjer for beskyttelse, restaurering og forbedring av leveområder for atlantisk laks. Retningslinjene understreker betydningen av å bevare og (der det er mulig) øke den naturlige produksjonskapasiteten i laksevassdragene.

Den nye stortingsmeldingen bør beskrive hvordan Norge skal følge opp disse retningslinjene gjennom nasjonal vannforvaltning, miljøvilkår for vannkraft, restaurering av vassdrag og beskyttelse mot nye inngrep. Vi anbefaler at NASCOs retningslinjer legges til grunn ved utviklingen av et nasjonalt restaureringsprogram for anadrome vassdrag, med målbare indikatorer for forbedret habitatkvalitet og naturlig fiskeproduksjon.

8. Vannkraft og miljøvilkår

Vannkraftregulering påvirker en rekke norske laksevassdrag gjennom endret vannføring, temperatur, sedimenttransport og vandringsmuligheter. Konsekvensene varierer mellom vassdrag, men kan være betydelige for både gyting, ungfiskproduksjon og vandring.

Den nye stortingsmeldingen bør legge til grunn at eksisterende kraftproduksjon må drives med miljøvilkår som i størst mulig grad ivaretar livskraftige bestander.

Vi anbefaler:

- Prioritert revisjon og oppfølging av miljøvilkår i alle regulerte laksevassdrag
- Miljøtilpasset vannføring basert på lokale biologiske behov
- Tiltak mot stranding av ungfisk ved raske vannstandsendringer
- Bedre løsninger for opp- og nedvandring
- Krav til dokumentasjon av miljøeffekt
- Helhetlig vurdering av samlet påvirkning fra flere inngrep i samme vassdrag

Behovet for fornybar energi må håndteres sammen med Norges forpliktelser til å bevare naturmangfoldet. Nye kraftprosjekter og endringer i eksisterende anlegg, bør vurderes ut fra dokumenterte konsekvenser for de berørte bestandene, og mulighetene for å unngå eller redusere skade.

<u>Miljømål og restaurering i regulerte vassdrag</u>

Vannforskriftens mål om god økologisk tilstand eller godt økologisk potensial bør være et sentralt utgangspunkt for restaurering og miljøforbedringer i anadrome vassdrag. For sterkt modifiserte vannforekomster, blant annet enkelte vannkraftregulerte elver, er miljømålet godt økologisk potensial. Dette innebærer at det skal vurderes og gjennomføres relevante miljøforbedrende tiltak innenfor rammene av regelverket.

Stortingsmeldingen bør legge til grunn at miljømålene for slike vannforekomster må følges opp gjennom konkrete tiltak som forbedret miljøvannføring, tryggere opp- og nedvandring, restaurering av gyte- og oppvekstområder og redusert risiko for stranding av fisk.
Vi anbefaler at regjeringen prioriterer miljøforbedringer i regulerte vassdrag der tiltakene kan gi vesentlig økt naturlig produksjon av villaks, sjøørret eller sjørøye.
Det bør samtidig dokumenteres hvordan miljøtiltakene bidrar til å oppfylle fastsatte miljømål etter vannforskriften.

9. Nasjonale laksevassdrag og laksefjorder

Etableringen av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder var et av de mest sentrale forslagene fra Villaksutvalget. Utvalget foreslo særskilt beskyttelse av 50 laksevassdrag og ni større fjord- eller kystområder. Ordningen har senere blitt utviklet og gjennomført i en annen endelig utforming, og dette representerer et viktig forvaltningsmessig framskritt.

I arbeidet med den nye stortingsmeldingen bør det undersøkes om beskyttelsen er tilstrekkelig i lys av dagens påvirkningsbilde.

Vi anbefaler:

- En uavhengig evaluering av effekten av verneordningen
- Vurdering av om eksisterende beskyttelse er tilstrekkelig mot lakselus, genetisk påvirkning og andre relevante trusler
- Kartlegging av viktige fjordområder for sjøørret og sjørøye, og om enkelte av de nasjonale laksefjordene og laksevassdragene også skal omfatte sjøørret og/eller sjørøye, slik at disse artene også gis et særskilt vern gjennom denne ordningen

10. Klimaendringer og samlet miljøbelastning

Klimaendringer påvirker laksefisk gjennom endringer i temperatur, vannføring, næringsgrunnlag, sykdomsforhold og marine økosystemer. Økte temperaturer kan gi større belastning i både ferskvann og sjø. Klimaendringer kan også forsterke effektene av andre påvirkninger, blant annet lakselus og habitatforringelse. Dette gjør det særlig viktig å redusere påvirkninger som kan kontrolleres gjennom nasjonal og lokal forvaltning.

Vi anbefaler:

- Klimatilpasset restaurering av vassdrag
- Beskyttelse av kaldtvannsrefugier
- Sikring av naturlig kantvegetasjon
- Bedre kunnskap om samvirkende effekter av klimaendringer og lakselus
- Særskilt oppfølging av sårbare nordlige bestander
- Forvaltning basert på samlet belastning gjennom hele livssyklusen

Klimaendringene må ikke brukes som en generell forklaring som svekker ansvaret for å redusere kjente, menneskeskapte påvirkninger. Tvert imot øker klimaendringene behovet for forebyggende miljøtiltak.

11. Fremmede arter, parasitter og sykdom

Fremmede arter og smittestoffer representerer ytterligere utfordringer for ville laksefiskbestander. Pukkellaks har skapt betydelige forvaltningsutfordringer, særlig i Nord-Norge. og *Gyrodactylus salaris* har historisk hatt alvorlige konsekvenser i en rekke norske vassdrag. Det er fortsatt nødvendig med langsiktig innsats for forebygging, overvåking og bekjempelse.

Vi anbefaler:

- Videreføring og evaluering av tiltak mot pukkellaks
- Styrket forebygging av smittespredning mellom vassdrag
- Fortsatt oppfølging av *Gyrodactylus salaris*

- Bedre samordning av sykdomsovervåking i oppdrett og ville bestander
- Dokumentasjon av biologiske effekter og eventuelle utilsiktede konsekvenser av bekjempelsestiltak

Tiltakene må bygge på oppdatert kunnskap og gjennomføres med minst mulig negativ påvirkning på stedegne arter.

12. Bærekraftig beskatning og lokal forvaltning

Fiske etter villaks, sjøørret og sjørøye har stor betydning for friluftsliv, kultur, lokalsamfunn og lokal verdiskaping. Samtidig må beskatningen tilpasses bestandenes tilstand og produksjonsevne. Strenge fiskereguleringer kan være nødvendige når bestandene er svake. Det er imidlertid viktig å understreke at redusert beskatning, ikke kan erstatte tiltak mot andre påvirkningsfaktorer. Allerede NOU 1999:9 påpekte at bestandene kunne fortsette å gå tilbake selv om fisket ble stanset, dersom andre trusler ikke ble håndtert, og dette poenget er fortsatt høyst relevant.

Vi anbefaler:

- Bestandsbasert regulering av fisket
- Tydelige biologiske kriterier for åpning, begrensning og stenging
- Bedre bestandsdata for sjøørret og sjørøye
- Styrket lokal medvirkning og kunnskapsutveksling
- Langsiktig og forutsigbar finansiering av både lokal forvaltning, overvåking og kultiveringstiltak der disse er faglig begrunnet
- Tiltak som gjør det mulig å gjenoppta bærekraftig høsting når bestandene tillater det

Målet må være å gjenoppbygge bestandene, ikke å gjøre varige fiskeforbud til en erstatning for nødvendige miljøforbedringer.

13. Forskning, overvåking og kunnskapsutvikling

NOU 1999:9 fremhevet behovet for en mer helhetlig organisering av forskning og overvåking. Utvalget anbefalte blant annet styrket samarbeid mellom forskningsmiljøer og en mer systematisk kunnskapsoppbygging. Norge har siden utviklet et omfattende kunnskapsgrunnlag om villaks, men det gjenstår viktige kunnskapshull. Dette gjelder særlig sjøørret og sjørøye, men også spørsmål knyttet til sjøoverlevelse, samlet belastning og effekten av miljøtiltak.

Vi anbefaler en langsiktig nasjonal forsknings- og overvåkingssatsing med følgende prioriteringer:

1. Standardisert bestandsovervåking av alle tre arter.
2. Bedre kunnskap om produksjon av smolt og overlevelse i sjøen.
3. Kartlegging av vandringsmønstre for utvandrende smolt og innvandring av gytefisk, og artenes bruk av fjord- og kystområder.
4. Videreutvikling av genetisk overvåking.
5. Forskning på samvirkende effekter av ulike miljøpåvirkninger.
6. Langsiktig dokumentasjon av effekten av restaurering og andre tiltak.
7. Åpent tilgjengelige miljødata og kvalitetssikrede tidsserier.

Forskningsprogrammer må være langsiktige og ha tilstrekkelig finansiering og faglig uavhengighet. Forvaltningen må samtidig kunne handle på grunnlag av eksisterende kunnskap og føre-var-prinsippet, uten å avvente full vitenskapelig sikkerhet.

13.1 NASCOs nye system for bevaringsforpliktelser og resultatmåling

NASCOs nye tiårige strategi og rapporteringssystem fra 2026 legger større vekt på konkrete bevaringstiltak og dokumenterbare resultater. Gjennom såkalte Conservation Commitment Reports skal medlemslandene identifisere prioriterte påvirkningsfaktorer og beskrive tiltak som skal redusere disse og forbedre forholdene for ville laksebestander. Den nye stortingsmeldingen bør samordnes med Norges rapportering og prioriteringer i NASCO.

Vi anbefaler at regjeringen offentliggjør en samlet oversikt over Norges prioriterte påvirkningsfaktorer, planlagte bevaringstiltak og målbare resultater, og at denne informasjonen benyttes aktivt i den nasjonale oppfølgingen av stortingsmeldingen. Rapporteringen bør også synliggjøre sammenhengen mellom NASCOs bevaringsmål, og utviklingen i norske villaksbestanders klassifisering etter kvalitetsnormen.

14. Økonomisk ansvar og finansiering

En effektiv forvaltning forutsetter at det finnes økonomiske virkemidler som understøtter miljømålene. Prinsippet om at forurenser betaler bør være sentralt. Virksomheter som påfører ville laksefiskbestander dokumentert miljøbelastning, bør innenfor relevante rettslige rammer bidra til å finansiere forebygging, overvåking og nødvendige miljøtiltak. Dette fritar ikke staten for noe ansvar. Staten et selvstendig ansvar for nasjonale fellesoppgaver og internasjonale forpliktelser.

Vi anbefaler:

- Et langsiktig nasjonalt finansieringsprogram for restaurering
- Tilstrekkelige midler til bestandsovervåking av alle tre arter
- Statlige finansieringsordninger som dekker utgiftene som påløper lokal forvaltning etter «Lakse- og innlandsfiskeloven», og for lokale forvaltnings- og restaureringstiltak
- Tydeligere økonomisk ansvar for sektorer som påvirker bestandene
- Midler fra Havbruksfondet må overføres til finansiering av lokal lakseforvaltning
- Årlig rapportering om ressursbruk og dokumenterte miljøresultater

Finansieringen må være forutsigbar og stå i forhold til utfordringenes omfang.

15. Konkrete mål og tidsfrister

Den nye stortingsmeldingen bør følges opp av en nasjonal handlingsplan med konkrete mål, ansvarlige myndigheter, tidsfrister og finansiering.

Vi foreslår følgende milepæler:

Innen 2028

- Etablere en nasjonal handlingsplan for villaks, sjøørret og sjørøye
- Fastsette sektoransvar og system for årlig rapportering
- Starte evalueringen av oppfølgingen av NOU 1999:9
- Prioritere de viktigste områdene for restaurering og styrket overvåking

- Gjennomgå Norges oppfølging av NASCO-konvensjonen og organisasjonens relevante avtaler, resolusjoner og retningslinjer, herunder føre-var-prinsippet, akvakulturens miljøpåvirkning og restaurering av leveområder

Innen 2029
- Etablere en samlet nasjonal oversikt over bestandsstatus og kunnskapshull for alle tre arter
- Fastsette relevante miljøindikatorer og biologisk begrunnede tålegrenser
- Gjennomføre evaluering av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder
- Sikre langsiktig finansiering av prioriterte restaureringstiltak
- Gjennomgå klassifiseringene etter kvalitetsnormen for villaks, og identifisere bestander som ikke oppnår minst god kvalitet. For disse bestandene bør det foreligge en prioritert oversikt over påvirkningsfaktorer, tiltaksbehov og ansvarlige myndigheter
- Sikre at Norges prioriterte bevaringstiltak og resultatindikatorer i NASCOs nye rapporteringssystem er samordnet med den nasjonale handlingsplanen for villaks

Innen 2030
- Dokumentere vesentlig redusert påvirkning fra lakselus på ville laksefiskbestander
- Ha igangsatt miljøforbedringer i prioriterte vassdrag og fjordområder
- Dokumentere forbedret overvåking av sjøørret og sjørøye
- Gjennomføre en første samlet evaluering av handlingsplanens biologiske resultater
- Gjennomføre prioriterte tiltak for bestander som ikke oppnår kvalitetsmålet, med særlig vekt på påvirkninger som kan reduseres gjennom nasjonale og lokale forvaltningsvedtak
- Dokumentere framdrift i gjennomføringen av Norges prioriterte bevaringstiltak gjennom NASCOs rapporteringssystem, og den nasjonale oppfølgingen av kvalitetsnormen for villaks

Innen 2035
- Dokumentere målbar forbedring i bestandsstatus og naturlig produksjon i prioriterte vassdrag
- Sikre at akvakulturens miljøpåvirkning er betydelig redusert, og innenfor biologisk begrunnede og akseptable rammer
- Oppnå forbedret økologisk tilstand i prioriterte leveområder
- Etablere et varig og samordnet forvaltningssystem for alle tre arter
- Dokumentere en vesentlig økning i andelen klassifiserte villaksbestander som oppnår minst god kvalitet etter kvalitetsnormen. Det bør fastsettes en tallfestet ambisjon med utgangspunkt i oppdatert nasjonal klassifisering

De foreslåtte tidsfristene må suppleres med kvantitative indikatorer og faglig fastsatte referanseverdier. Målene må vurderes etter biologiske resultater, ikke bare etter gjennomførte aktiviteter.

16. Avsluttende vurdering

Norge har over lang tid opparbeidet omfattende kunnskap om de viktigste truslene mot ville laksefiskbestander. NOU 1999:9 viste allerede for mer enn 25 år siden at en vellykket forvaltning krever helhetlige tiltak, samarbeid mellom sektorer, beskyttelse av leveområder, redusert påvirkning fra oppdrett og en langsiktig satsing på forskning og overvåking.

Senere forskning har både bekreftet og utdypet betydningen av flere av disse utfordringene.

Samtidig viser dagens bestandsstatus at det fortsatt er betydelig avstand mellom ambisjonene om å bevare ville laksefiskbestander og den faktiske miljøtilstanden.

Den nye stortingsmeldingen må derfor ikke begrenses til å beskrive hva som må gjøres.

Den må også forklare hvorfor sentrale utfordringer som ble identifisert allerede i 1999, fortsatt ikke er tilfredsstillende løst, og fastsette forpliktende tiltak som sikrer målbar bestandsforbedring.

Dette krever at hensynet til naturens tålegrenser gis reell betydning i beslutninger innen alle relevante samfunnssektorer. Det krever også at sjøørret og sjørøye får en tydeligere plass i den nasjonale forvaltningen, og at deres særskilte behov ivaretas gjennom forskning, miljøkrav og konkrete tiltak.

Norge har både kunnskapen og forutsetningene for å snu utviklingen. Den avgjørende utfordringen er å omsette denne kunnskapen i handling. Vi oppfordrer derfor regjeringen til å legge fram en stortingsmelding som etablerer et forpliktende nasjonalt løft for villaks, sjøørret og sjørøye, med tydelige miljømål, sektoransvar, finansiering og dokumenterbare resultater.

Norges ansvar for å bevare villaksen er ikke bare et nasjonalt anliggende. Gjennom NASCO-konvensjonen og det internasjonale samarbeidet som er utviklet siden 1983, har Norge påtatt seg forpliktelser og sluttet seg til felles prinsipper for bevaring, gjenoppbygging og bærekraftig forvaltning av atlantiske laksebestander. Den nye stortingsmeldingen bør vise hvordan Norge skal følge opp dette ansvaret gjennom konkrete tiltak som reduserer menneskeskapte påvirkninger og bidrar til målbare forbedringer i bestandene.

En slik oppfølging vil også bidra til å realisere målsettingene fra NOU 1999:9 og kvalitetsnormen for villaks.

En vellykket stortingsmelding må til slutt måles på om bestandene faktisk blir sterkere, om deres leveområder blir bedre, og om framtidige generasjoner fortsatt kan oppleve livskraftige bestander av villaks, sjøørret og sjørøye i norske vassdrag og fjorder.

Med vennlig hilsen

Berit Hundåla (s.)
Styreleder, Vefsnlaks AS

Hogne Hjerpås (s.)
Daglig leder, Vefsnlaks AS

Referanser

1. Europaparlamentet og Rådet (2000). Direktiv 2000/60/EF om fastsettelse av rammer for Fellesskapets vannpolitikk (vanndirektivet).
2. Havforskningsinstituttet (2026). *Risikorapport norsk fiskeoppdrett 2026.* Rapport fra havforskningen 2026-10.
3. Klima- og miljødepartementet (2013). Forskrift om kvalitetsnorm for ville bestander av atlantisk laks (Salmo salar). FOR-2013-09-20-1109. Fastsatt med hjemmel i naturmangfoldloven § 13.
4. Klima- og miljødepartementet (2026). *Invitasjon til skriftlige innspill om ny stortingsmelding om villaks, sjøørret og sjørøye.*
5. Klima- og miljødepartementet (2026). *Ny stortingsmelding om villaks, sjøørret og sjørøye.*
6. Klima- og miljødepartementet (2026). Vannforskriften blir oppdatert i tråd med EUs vanndirektiv. 26. august 2026.
7. Klima- og miljødepartementet. Forskrift om rammer for vannforvaltningen (vannforskriften). FOR-2006-12-15-1446, med senere endringer.
8. NASCO (1982). Convention for the Conservation of Salmon in the North Atlantic Ocean. Konvensjonen og NASCOs mandat.
9. NASCO (1998). Agreement on Adoption of a Precautionary Approach, CNL(98)46. Føre-var-prinsippet.
10. NASCO (2006). The Williamsburg Resolution, CNL(06)48. Akvakultur og villaks.
11. NASCO (2024). The Future of NASCO – A Ten-Year Strategy, CNL(24)71rev. Strategi og avtaler.
12. NASCO (2026). Conservation Commitments. Nytt system for bevaringsforpliktelser.
13. NASCO (2026). Guidelines for the Protection, Restoration and Improvement of Atlantic Salmon Habitat, CNL(26)56. Retningslinjer for leveområder.
14. Villaksutvalget (1999). *NOU 1999:9 – Til laks åt alle kan ingen gjera? Om årsaker til nedgangen i de norske villaksbestandene og forslag til strategier og tiltak for å bedre situasjonen.* Miljøverndepartementet.
15. Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (2026). *Status for norske laksebestander i 2026.*